

Kvinnofronten

FÖRTRYCK

Marilyn Frye

EN BROSCHYR FRÅN KVINNOFRONTEN

INNEHÅLL

Förord	3
Inledning	5
1. Förtryck	6
2. Kvinnor som kategori	11
3. Struktur eller inte?	14
4. Olika följder	18
5. Kvinnoförtryck	20

Kapitelrubrikerna är satta av Kvinnofronten, men kapiteluppdelningen är i enlighet med ursprungspubliceringen.

Kvinnofronten, 2021

*Denna text publicerades ursprungligen som ett kapitel i boken *The Politics of Reality: essays in feminist theory*, 1983.*

Översättning: Annina Claesson & Kvinnofronten.

Grafisk form: Kvinnofronten. Illustrationer: Jacky Fleming, jackyflaming.co.uk

Omslag: collage med egna bilder samt bilder från www.freepik.com

ISBN 978-91-985203-5-4

FÖRORD

Att vara feminist betyder grundläggande att konstatera att *kvinnor är förtryckta*. Men idag råder ibland förvirring kring vad det egentligen innebär att vara förtryckt. Är all form av utsatthet och lidande förtryck? I denna text förklarar den amerikanska filosofen och feministen Marilyn Frye vad förtryck är och hur det inte är möjligt att förstå begreppet förtryck utan att se till i vilket sammanhang något sker.

1983 publicerades denna essä i boken *The Politics of Reality*, som idag räknas som en klassiker i feministisk filosofi. Men det faktum att ett individualistiskt tänkande allt mer dominerar vårt nutida samhälle gör att texten är minst lika aktuell idag – eller kanske är den just därför ännu viktigare nu.

Det gör oss extra glada att ha fått möjlighet att ge ut denna feministiska klassiker i nyutgåva.

Kvinnofronten

Om en individ förtrycks
är det i egenskap av att vara
medlem i en grupp eller kategori
som systematiskt förminskas,
omformas, handlingsförlamas.
För att kunna identifiera
en person som förtryckt
måste du alltså se individen
som tillhörig en grupp
av ett visst slag.

Vi får höra att förtryck är förtryckande för de som förtrycker såväl som för de som blir förtryckta.

FÖRTRYCK

Feminismens grundläggande påstående är att kvinnor är förtryckta. Ordet "förtryck" är ett starkt ord. Det stöter bort och väcker intresse på samma gång. Det är farligt och farligt populärt och utrotningshotat. Det är ofta missbrukat, och ibland inte oavsiktligt.

Konstaterandet att kvinnor är förtryckta möts ofta med påståendet att män också är förtryckta. Vi får höra att förtryck är förtryckande för de som förtrycker såväl som för de som blir förtryckta. Som bevis för att de är förtryckta pekar vissa män på sin så omtalade oförmåga att gråta. Det är tufft, får vi höra, att vara maskulin. När stress och frustrationer med att vara man anges som bevis för att förtryckarna är förtryckta av sitt förtryck så dras ordet "förtryck" ut till meningslöshet. Det behandlas som om det skulle inkludera alla mänskliga erfarenheter av någon form av begränsningar eller lidande,

oavsett dess orsak, grad eller följer. När en sådan användning av ordet har prackats på oss får det till följd att om vi någonsin förnekar att en person eller grupp är förtryckt, så verkar det som att vi anser att de aldrig lider och inte har några känslor. Vi anklagas för okänslighet, till och med för att vara fördomsfulla. För kvinnor är detta särskilt avskräckande, eftersom känslighet är en av de få dygder som har tilldelats oss. Om vi anses vara okänsliga kan vi bli rädda att vi inte har några försönande egenskaper alls och att vi kanske inte är riktiga kvinnor. Därför tystas vi innan vi börjar: ordet för vår situation dräneras på betydelse och våra skuldmekanismer klickar in.

Men detta är nonsens. Människor kan ha det eländigt utan att vara förtryckta, och det är fullständigt logiskt att förneka att en grupp är förtryckt utan att förneka att de har känslor eller att de lider.

Vi måste tänka klart om förtryck, men det finns mycket som hindrar oss från att göra det. Jag vill inte åta mig att bevisa att kvinnor är förtryckta (eller att män inte är det), men jag vill

klargöra vad som sägs när vi säger det. Vi behöver det här ordet, det här begreppet, och vi behöver det för att kunna vara tydliga och säkra.

I. FÖRTRYCK

Roten till ordet "förtryck" är just grunden "att trycka". *Tryckas in i folkmassan, intryckt i militärtjänstgöring, trycka stryckjärnet mot ett par byxor, tryckpressen, trycka på knappen.* Att trycka är att forma saker eller platta till dem eller pressa in dem i en form, ibland för att klämma ihop dem genom att trycka ut gasen eller vätskorna i dem. Något tilltryckt är något fångat av eller mellan krafter och barriärer som är så närbesläktade att de tillsammans hämmar, begränsar eller förhindrar sakens rörelse eller rörlighet. Omforma. Begränsa rörelseförmågan. Förminska.

Den förtrycktas vardagliga upplevelse ger en annan ledtråd. Ett av de mest typiska och mest utmärkande särdragen i hur de förtryckta upplever världen är dubbelbestrafningen – att vara i situationen att ens valmöjligheter är mycket få, och att de alla gör

att en utsätts för straff, misstro eller berövande. Till exempel är det ofta ett krav på förtryckta att vi ska le och vara glada. Om vi anpassar oss till det så signalerar vi vår foglighet och att vi godtar situationen. Då behöver vi inte uppmärksammas vidare. Vi samtycker till att osynliggöras, genom att inte ta upp plats. Vi deltar i vår egen utsuddning. Å andra sidan riskerar allt utom de största solskensleendena att få oss att uppfattas som elaka, bittra, arga eller farliga. Det här betyder, i bästa fall, att vi kan uppfattas som "svåra" eller otrevliga att jobba med, vilket räcker för att kosta oss försörjningen. I värsta fall kan det att uppfattas som elak, bitter, arg eller farlig leda till våldtäkt, arrestering, misshandel eller mord. Det val som finns är vilken form och grad av utplåning som en föredrar.

Ett annat exempel: i USA är det vanligt att kvinnor, särskilt yngre

Den förtrycktas vardagliga upplevelse ger en annan ledtråd. Ett av de mest typiska och mest utmärkande särdragen i hur de förtryckta upplever världen är dubbelbestraffningen.

kvinnor, är i en dubbelbestraffningssituation där varken sexuell aktivitet eller sexuell inaktivitet är okej. Om hon är heterosexuell aktiv så inbjuder kvinnan till kritik och straff för att vara lösaktig, omoralisk, eller en hora. "Straffet" kommer i form av kritik, spydiga och pinsamma kommentarer, att behandlas som ett enkelt ligg av män, förakt från hennes mer återhållsamma väninnor. Hon kan behöva ljuga och dölja sitt beteende från sina föräldrar. Hon måste bolla med riskerna av oönskad graviditet och farliga preventivmedel.

Å andra sidan, om hon avstår från heterosexuell aktivitet, trasseras hon ständigt och jämt av män som försöker förmå henne att "slappna av" och "släppa loss". Hon hotas att få etiketter som "frigid", "överspänd", "manshatare", "bitch", och "tease". Samma föräldrar som skulle bli arga över hennes sexuella aktivitet kan bli oroliga över hennes inaktivitet eftersom den antyder att hon inte är eller kommer att vara populär, eller inte är sexuell normal. Hon kan anklagas för lesbianism.

Om en kvinna våldtas, och har varit sexuellt aktiv, utsätts hon för antagandet att hon gillade det (eftersom hennes aktivitet förmodas visa att hon gillar sex) och om hon inte har varit sexuellt aktivt, utsätts hon också för antagandet att hon gillade det (eftersom hon antas vara "hämmad och frustrerad"). Både heterosexuell aktivitet och heterosexuell inaktivitet tas som bevis för att du ville bli våldtagen, och därmed, givetvis, inte egentligen *blev* våldtagen. Du kan inte vinna. Du blir dubbelbestraffad, fångad mellan systematiskt beslätade tryckkrafter.

På motsvarande sätt fångas kvinnor i nätverk av krafter och hinder som utsätter en för bestraffning, förlust eller förakt oavsett om en arbetar utanför hemmet eller inte, tar emot bidrag eller inte, föder barn eller inte, uppfostrar barn eller inte, gifter sig eller inte, fortsätter vara gift eller inte, är heterosexuell, lesbisk, både och, eller ingendera. Ekonomisk nödvändighet, förpassning till rasifierade och/eller könade jobbghetton, sexuella

trakasserier, könsdiskriminering, press på grund av motsägelsefulla förväntningar och omdömen om *kvinnor, fruor och mödrar* (i samhället i stort, i rasifierade och etniska subkulturer och i ens eget huvud), beroende (fullständigt eller delvis) av makar, föräldrar eller staten, engagemang i politiska idéer, lojalitet till rasifierade, etniska eller andra "minoritetsgrupper", och krav på självrespekt och ansvar för andra människor. Var och en av dessa faktorer existerar i en komplicerad spänning med varandra, och bestraffar eller begränsar alla synbara valmöjligheter.

Och tätt i hälarerna på en är, alltid, en ändlös ström av andra små saker. Om du klär dig på ett visst sätt, utsätts du för antagandet att du visar din sexuella tillgänglighet. Om du klär sig på ett annat sätt verkar du "inte bry sig om dig själv" eller vara "icke-feminin". Om du använder "starkt språk" inbjuder du till att bli kategoriserad som hora eller slampa, och om du inte gör det inbjuder du till att kategoriseras som "fin dam" – alldeles för skör för att hantera robust språk eller den verklighet som det antas hänvisa till.

Förtryckta människors erfarenhet är att ens liv är begränsat och format av krafter och hinder som inte är slumpmässiga eller tillfälliga och därför går att undvika,

utan som är systematiskt relaterade till varandra på ett sådant sätt att de håller fast en mellan sig och begränsar eller bestraffar rörelse i vilken riktning som helst. Det är en upplevelse av att vara inburad: alla vägar, i alla riktningar, är blockerade eller försedda med fällor.

Burar. Tänk dig en fågelbur. Om du tittar väldigt noga på bara en av metallstängerna i buren så kan du inte se de andra. Om din uppfattning om vad du har framför dig är begränsad av detta närsynta fokus så kan du titta på en av metallstängerna, upp och ner längs hela vägen av den, utan att förstå varför en fågel inte bara flyger runt den när som helst när den vill flyga någonstans. Och om du sedan en dag i taget lika närsynt inspekterade varje metallstång i gallret var för sig så skulle du fortfarande inte förstå varför fågeln hade problem med att ta sig runt den för att ta sig någonstans. Det finns ingen fysisk egenkap i metallstången, *ingenting* som en närmare inspektion skulle kunna upptäcka, som skulle kunna avslöja hur fågeln hindras eller skadas av buren förutom på något slumpmässigt sätt.

Det är först när du tar ett steg tillbaka, slutar att mikroskopiskt närstudera metallstängerna en och en, och får en makroskopisk vy av hela buren, som du kan se var-

Varje upprepning av denna ritual har en plats i ett mönster, faktiskt i flera olika mönster. En måste byta nivå för sin iakttagelseförmåga för att kunna se hela bilden.

för fågeln inte tar sig någonstans, och då ser du det omedelbart. Det kräver inga avancerade mentala förmågor. Det är fullständigt *uppenbart* att fågeln är omgiven av ett nätverk av systematiskt relaterade hinder, där inget ensstaka hindrar dess flykt det minsta, men som genom sina relationer till varandra är lika begränsande som de fasta väggarna i en fängelsehåla.

Det är nu möjligt att förstå en av anledningarna till att förtryck kan vara svårt att se och känna igen: du kan studera beståndsdelarna av förtryck med stor noggrannhet och gott uppsåt utan att se strukturen som helhet, och därmed utan att se eller kunna förstå att det är en bur du tittar på och att det finns människor som är inburade där, vars rörelse och rörlighet är begränsade, vars liv formas och begränsas av den.

Den mikroskopiska nivåns begränsning av synen leder till sådan vanlig förvirring som den om den manliga dörröppningsritualen. Denna ritual, som är förvånansvärt spridd över klass- och etnicitetsgränser, förbryllar många, där vissa tycker att den är störande,

andra inte. Tänk ett scenario där två människor närmar sig en dörr. Mannen tar några steg framåt och öppnar dörren. Mannen håller upp dörren medan kvinnan skriker igenom den. Sedan går mannen genom dörren. Dörren stängs efter dem båda. "Hur i hela världen", frågar en oskuldsfullt, "kan de där galna feministerna säga att det är förtryckande? Killen *tog bort* en spärr för damens smidiga framåtskridande". Men varje upprepning av denna ritual har en plats i ett mönster, faktiskt i flera olika mönster. En måste byta nivå för sin iakttagelseförmåga för att kunna se hela bilden.

Dörröppandet framställs som en hjälpsam tjänst, men hjälpsamheten är falsk. Det kan vi förstå genom att vi kan notera att detta sker oavsett om det är praktiskt meningsfullt eller inte. Sjuka eller ålderssvaga män och män som kånkar på paket öppnar dörrar för arbetsföra kvinnor utan bagage. Män kan vara pinsamt påträngande och knuffa andra åt sidan för att komma först till dörren. Handlingen bestäms inte av funktionalitet eller välvilja.

Vidare sker många exempel på

denna onödiga eller irriterande ”hjälp” som en ren motsats till ett mönster där män inte är särskilt hjälpsamma när det kommer till sådan praktisk hjälp som kvinnor faktiskt gärna skulle välkomna. Vad *kvinnor* upplever är en värld där galanta drömprinsar vanligtvis gör stort väsen av att vara hjälpsamma och erbjuda små tjänster där hjälp och tjänster är till liten eller ingen nytta, men där det sällan finns några smarta och händiga prinsar till hands när verklig hjälp är efterlängtd antingen i vardagen eller situationer med hot, våld eller terror. Det blir ingen hjälp med tvätten (som är hans), ingen hjälp med att skriva en rapport klockan fyra på eftermiddagen, ingen hjälp med att medla i bråk mellan släktingar eller barn. Det finns ingenting annat än råd om att kvinnor bör hålla sig inomhus efter mörkrets intrång, bli eskorterade överallt av en man, eller när saker sätts på sin spets: "luta dig tillbaka och njut av det".

De galanta gesterna har ingen praktisk betydelse. Deras betydelse är symbolisk. Dörröppnandet och liknande tjänster är tjänster

som de som av en eller annan anledning är oförmögna verkligen skulle behöva – för att de inte mår bra, bär på paket etc. Så budskapet är att kvinnor är inkapabla. Separationen av handlingen från den konkreta verkligheten av vad kvinnor behöver eller inte behöver skapar budskapet att kvinnors faktiska behov och intressen är oviktiga och oväsentliga. Slutligen imiterar dessa gester tjänares beteenden gentemot sina herrar och driver därmed med kvinnor, som på de flesta sätt betjänar och tar hand om män. Budskapet som mäns falskt ridderliga hjälpsamhet sprider är att kvinnor är beroendeställning, att kvinnor är betydelselösa eller osynliga – och förakt för kvinnor.

Det går inte att se dessa ritualets betydelse om en fokuserar enbart på den enskilda händelsen i all sin särskildhet, inklusive den specifika individuella mannens då medvetna avsikter och motiv och den individuella kvinnans medvetna uppfattning av händelsen i stunden. Ibland verkar det som att folk med flit antar ett närsynt perspektiv och fyller ögonen med mikroskopiskt grans-

Separationen av handlingen från den konkreta verkligheten av vad kvinnor behöver eller inte behöver skapar budskapet att kvinnors faktiska behov och intressen är oviktiga och oväsentliga.

kade saker bara för att undvika att se på saken makroskopiskt. Hur som helst, oavsett om det sker avsiktligt eller inte, så misslyckas folk med att se förtrycket av kvinnor för att de inte ser makroskopiskt och därmed inte ser situationens olika beståndsdelar som systematiskt relaterade i större mönster.

Precis som fångenskapen i fågelburen är ett makroskopiskt fenomen, är förtrycket i alla situatio-

ner där kvinnor lever våra skilda och olika liv ett makroskopiskt fenomen. Ingendera kan ses från ett mikroskopiskt perspektiv. Men när en ser det makroskopiskt så går det att se – ett nätverk av krafter och spärrar som är systematiskt relaterade och som tillsammans leder till att kvinnor och de liv vi lever handlingsför-lamas, förminskas och pressas in i en schablonform.

2. KVINNOR SOM KATEGORI

Bilden av fågelburen hjälper till att visa en aspekt av förtryckets systematiska karaktär. En annan aspekt är urvalet av vilka som hålls i burarna, och den analysen hjälper också till att visa hur kvinnoförtrycket osynliggörs. Det är i egenskap av kvinna (eller rasifierad eller lesbisk) som en är fången.

"– Varför får inte jag gå till parken, du lät ju Jimmy gå!

– För att det är farligt för flickor."

"– Jag vill bli sekreterare, inte sömmerska. Jag vill inte lära mig sy klänningar.

– Det finns inga sådana jobb för svarta, lär dig ett yrke där du kan försörja dig."¹

När du ifrågasätter varför du blir stoppad, varför det läggs hinder i vägen för dig, har svaret ingenting att göra med individuell begåvning eller meriter eller personliga svårigheter eller misslyckanden, utan det har att göra med ditt medlemskap i någon kategori som anses vara "naturlig" eller "fysisk". "Invånaren" i "buren" är inte en individ utan en grupp, alla som tillhör en viss kategori. Om en individ förtrycks är det i egenskap av att vara medlem i en grupp eller kategori som systematiskt förminskas, omformas, handlingsförlamas. För att kunna identifiera

1. Detta exempel kommer från *Daddy Was A Number Runner*, by Louise Meriwether (Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1970), sidan 144.

en person som förtryckt måste du alltså se individen *som* tillhörig en grupp av ett visst slag.

Det finns många saker som kan underlätta eller försvåra tolkningen av en annans medlemskap i den sorts grupp eller kategori det är frågan om här. Det verkar särskilt rimligt att anta att om ett av de verktyg som används för att begränsa och definiera gruppen är fysisk instängning eller segregation, så skulle denna separering och instängdhet underlätta identifierandet av gruppen som grupp. Detta i sin tur skulle göra det lättare att se det makroskopiska perspektiv som gör det möjligt att känna igen förtryck och som hjälper individen att identifiera sig med och känna solidaritet med andra individer i den gruppen eller kategorin.

Men fysisk instängning och segregation av gruppen som grupp gäller inte alla förtryckande strukturer, och när en förtryckt grupp är utspridd geografiskt och demografiskt försvagas uppfattningen av den som grupp. Då finns bara lite eller ingenting i individernas situation som inspirerar till att se det makroskopiska perspektivet – det som skulle synliggöra den gemensamma struktur som påverkar alla medlemmar i den gruppen.²

Väldigt många människor, både

kvinnor och män och folk av olika etnicitet och klass, tror helt enkelt inte att *kvinnor* är en kategori av förtryckta människor, och det tror jag delvis beror på att de har lurats av hur utspridda och assimilerade (se not 2) som kvinnor är i och genom de system av klass och rasifiering som organiserar män. Det att vi är utspridda gör det svårt för kvinnor att få kunskap om varandra och försvårar därmed för oss att känna igen formen på vår gemensamma bur. Kvinnors utspriddhet och assimilering i olika ekonomiska klasser och rasifierade grupper splittrar oss också praktiskt och ekonomiskt och fäster därmed olika *intressen* till oförmågan att se: för vissa, avundsjuka på de andras förmåner, och för vissa, förakt för de andras fördelar.

Vi kan få hjälp att ta oss förbi detta genom att se att kvinnor oavsett etnicitet och klass faktiskt *är* i ett sorts ghetto tillsammans. Det finns en "kvinnans plats", en "kvinnosektor", som bebos av

2. *Påtvingad assimilering (anpassning till majoritetsbefolkningens kultur) är i själva verket en taktik som används av en förtryckande grupp för att försöka minska och/eller utplåna en annan grupp. Denna taktik används exempelvis av den amerikanska regeringen mot ursprungsbefolkningen.*

3. *Medel- eller överklasskvinnor kanske inte utför alla dessa former av arbete, men är i allmänhet ändå ansvariga för att anställa och övervaka dem som gör det. Dessa tjänster är fortfarande, i sådana fall, kvinnors ansvar.*

Det finns en "kvinnans plats", en "kvinnosektor", som bebos av kvinnor från alla samhällsgrupper och den definieras inte av geografiska gränser utan av funktion. Denna funktion är att finnas till hands för män och mäns intressen såsom män definierar dem.

kvinnor från alla samhällsgrupper och den definieras inte av geografiska gränser utan av funktion. Denna funktion är att finnas till hands för män och mäns intressen såsom män definierar dem, vilket inkluderar att föda och uppfostra barn. Detaljerna för denna service och dess arbetsförhållanden varierar beroende på klass och etnicitet, eftersom män av olika etniska grupper och samhällsklasser har olika intressen, uppfattar sina intressen olika, och uttrycker sina behov och krav med olika retorik, dialekt och språk. Men det finns också vissa utmärkande likheter.

Oavsett om det sker i ett arbetarklass-, medelklass- eller överklasshem och oavsett arbetssituation, inkluderar kvinnors servicearbete alltid personlig service (hembiträden, betjänter, kokerskor, personliga sekreterare)³, sexuella tjänster (inklusive att sköta om hans sexuella behov och bära hans barn, men också att "vara trevlig", "vara attraktiv för honom" etc) och service av hans ego (uppmuntran, stöd, beröm, uppmärk-

samhet). Kvinnors servicearbete kännetecknas också överallt av den dödliga kombinationen av ansvar och maktlöshet – både av andra och oss själva hålls vi ansvariga för att män och barn ska ha det bra på alla sätt, trots att vi i nästan inget fall har den makt som behövs för att lyckas med projektet. Detaljerna i den personliga erfarenheten av detta slaveri varierar. De varierar mellan ekonomiska klasser, etniska traditioner och personligheter hos männen i fråga. Varierar gör också delarna i de krafter som får oss att acceptera detta slaveri, särskilt utifrån de olika situationer där olika kvinnor lever och arbetar.

Allt detta innebär inte att säga att kvinnor inte har, hävdar eller ibland lyckas med att tillfredsställa våra egna intressen, det är inte heller att förneka att kvinnors egna intressen i vissa fall och på vissa sätt kan vara desamma som mäns. Men på varje etnisk/samhällsklassnivå, och över etniska/klassgränser, servar män inte kvinnor så som kvinnor servar

män. "Kvinnosfären" kan förstås som "tjänstesektorn", om vi förstår termen i ett större perspektiv

än dess rena ekonomiska innebörd.

3. STRUKTUR ELLER INTE?

Det verkar höra till den mänskliga naturen att vi alla i viss mån lider av frustration och begränsningar. Alla möter ovälkomna hinder, och alla blir skadade och sårade på olika sätt. Eftersom vi är en social art formas nästan alla våra beteenden och aktiviteter av mer än individuella motivationer och planetens tillstånd och atmosfär. Ingen människa står fri från sociala strukturer, och lyckan skulle (kanske) inte heller finnas i sådan frihet. Struktur består av gränser, hinder och barriärer. I en strukturerad helhet är vissa rörelser och förändringar möjliga och andra inte. Om en letar efter en ursäkt för att urvattna ordet "förtryck" kan en använda just social struktur som ursäkt för att säga att alla är förtryckta. Men om en hellre vill klargöra vad förtryck är eller inte är, behöver en sortera ut lidandet, skadorna och begränsningarna och räkna ut vilka som är delar av förtryck och vilka som inte är det.

Av vad jag redan sagt här är det tydligt att om en vill fastställa om något särskilt lidande eller någon skada eller begränsning är en del av att någon blir förtryckt, måste en se det i sitt *sammanhang* för att kunna avgöra om det är en del av en förtryckande struktur. En måste se om det är en del av en samlad struktur av krafter och spärrar som syftar till att förminska en viss grupp eller kategori av människor och hindra deras rörelsefrihet. En måste se till hur hindren eller kraften passar in med andra och varandra och till vems fördel eller nackdel de verkar. Så snart en ser till konkreta exempel blir det uppenbart att allt som försvårar eller begränsar en person inte är förtryckande, och alla skador eller kränkningar är inte orsakade av eller medverkar till förtryck.

Om en rik vit playboy som lever på inkomster från sina investeringar i sydafrikanska diamantgruvor bryter benet i en skidolycka i Aspen och med svåra

*Om en vill klargöra vad förtryck är eller inte är,
behöver en sortera ut lidandet, skadorna och begräns-
ningarna och räkna ut vilka som är delar av förtryck
och vilka som inte är det.*

smärtor måste vänta i timmar innan han räddas, kan vi anta att han lider under den tidsperioden. Men lidandet tar slut – hans ben sköts om av de bästa kirurgerna som går att få för pengar och han vilar snart upp sig i en lyxig svit och smuttar på whiskey. Ingenting i den här bilden tyder på någon struktur av hinder och krafter. Han är medlem i flera förtryckargrupper och blir inte plötsligt förtryckt för att han är skadad och har ont. Även om olyckan skulle ha orsakats av någon som var illvilligt vårdslös, och någon därmed kan skuldbeläggas för att den gjort moraliskt fel, har ändå inte den personen agerat som förtryckare.

Tänk också på den begränsning det är att behöva köra sitt fordon på en viss sida av vägen. Det är inget tvivel om att denna begränsning då och då är nästan outhärdligt frustrerande, när ens fil inte rör på sig och den andra filen är tom. Det finns säkert tillfällen när anpassningen till denna regel kan få skadliga konsekvenser. Men denna begränsning är för det mesta uppenbart hälsosam för

de flesta av oss. Begränsningen är införd för vårt bästa, och den verkar till vår fördel – den har funktionen att hjälpa oss *fortsätta* röra på oss, inte att hindra vår rörelse. De begränsningar som trafikregler påtvingar oss är begränsningar som de flesta av oss glatt skulle tillämpa själva om vi visste att andra också skulle följa dem. De är en del av en struktur som formar vårt beteende – inte för att begränsa vår rörlighet utan snarare för att skydda vår förmåga att fortsätta röra på oss och agera som vi vill.

Ett annat exempel: gränserna till ett rasifierat ghetto i en amerikansk stad är till en viss del till för att hindra vita människor från att komma in, såväl som för att hindra de som bor i ghattot från att komma ut. En enskild vit medborgare kan känna sig frustrerad och fråntagen en rättighet för att han/hon inte kan strosa runt där och njuta av den "exotiska atmosfären" av en "främmande" kultur eller shoppa billigt i ghattots andrahandsbutiker. I själva verket fråntar själva existensen av ghattot – av segregeringen i sig – den

vita personen kunskap och skadar hans/hennes karaktär genom att göda oberättigande överlägsenhetskänslor.

Men det gör inte den vita personen i den situationen till medlem av en rasistiskt förtryckt grupp eller till en person som är förtryckt på grund av att han/hon är rasifierad. Den begränsar aktiviteterna och tillträdet för båda sidor (fast i olika grad). Men den är en produkt av vita människors uppsåtliga och planlagda handlingar för att gynna vita människor, för att trygga och upprätthålla privilegier som är generellt tillgängliga för vita människor i egenskap av medlemmar av den dominanta och privilegierade gruppen.

Även om förekomsten av hindret medför vissa negativa konsekvenser för vita människor, existerar inte hindret i systematisk relation till andra hinder och krafter som bildar en struktur som förtrycker vita – utan precis tvärtom. Det är en del av en struktur som förtrycker de som bor i ghettot och skyddar och

främjar därmed (helt enligt vita avsikter) vita intressen såsom den överordnade vita kulturen uppfattar dem. Hindret förtrycker inte vita människor, även om det är ett hinder för vita människor.

Hinder och barriärer har olika betydelser för dem på motsatta sidor av dem, även om de är ett hinder för båda. Ett fångelses fysiska väggar löses inte upp mer för att släppa in någon från utsidan än för att släppa ut någon från insidan, men för dem på insidan är de instängande och begränsande, medan de för dem på utsidan kan betyda skydd från vad han/hon uppfattar som hot från dem på insidan – en frihet från skada eller rädsla. En mängd sociala och ekonomiska barriärer och krafter som separerar två grupper kan kännas av – och upplevas som smärtsamma – av medlemmar av båda grupperna, och kan ändå innebära begränsning för den ena gruppen och frihet för den andra.

Tjänstesektorn är nästan utslutande en sektor där kvinnor arbetar (fruar/mammor/assisteranter

En mängd sociala och ekonomiska barriärer och krafter som separerar två grupper kan kännas av – och upplevas som smärtsamma – av medlemmar av båda grupperna, och kan ändå innebära begränsning för den ena gruppen och frihet för den andra.

Den gräns som separerar kvinnors sfär från manssfären upprätthålls och understöds av män i allmänhet till förmån för män i allmänhet, och det är män som i allmänhet har nytta av att den finns, även de män som stöter emot den och klagat över besvär av den.

/unga tjejer). Dess gränser stänger inte bara in kvinnor utan håller också till stor del män utanför sektorn. Vissa män stöter ibland på denna barriär och upplever den som begränsande för deras rörelser, deras aktiviteter, deras kontroll eller deras val av "livsstil". De tänker att de nog skulle gilla ett enkelt vårdande liv (som de kanske föreställer sig fritt från stress, alienation och hårt arbete), och känner sig berövade eftersom det verkar stängt för dem, och det får dem att påstå att de också är förtryckta, av "könsroller". Men den barriären är skapad och upprätthållen av män – till förmån för män. Den består av kulturella och ekonomiska krafter och påtryckningar i en kultur och ekonomi styrd av män, där varje ekonomisk nivå och varje rasifierad eller etnisk subkultur,

ekonomi, tradition – och till och med befrielseideologi – har till uppgift att hålla åtminstone lokal kultur och ekonomi inom manlig kontroll.⁴

Den gräns som separerar kvinnors sfär från manssfären upprätthålls och understöds av män i allmänhet till förmån för män i allmänhet, och det är män som i allmänhet har nytta av att den finns, även de män som stöter emot den och klagat över besvär av den. Just den barriären skyddar hans klassificering och status som man; som överlägsen, med sexuell rätt till en kvinna eller alla kvinnor. Den skyddar ett slags medborgarskap som är överlägset kvinnor i hans klass eller etnicitet, som ger honom tillgång till arbeten som är bättre betalda och har högre status, och som ger honom rätt att föredra arbetslöshet framför förnedrande lögstatusjobb eller "kvinnoarbete".

Om en persons liv eller aktivitet påverkas av någon kraft eller barriär som personen stöter på, går det inte att dra slutsatsen att per-

4. Naturligtvis kompliceras detta av rasifiering och klass. Machismo och "Black manhood"-politik verkar hjälpa latinamerikanska eller svarta män att ha kontroll över mer pengar än latinamerikanska eller svarta kvinnor, men för mig verkar även denna politik upprätthålla den större ekonomin av vit manlig kontroll.

sonen är förtryckt bara för att den personen stött på den barriären eller kraften – eller bara för att den händelsen är obehaglig, frustrerande eller smärtsam för den personen just då, eller bara på grund av existensen av en barriär eller kraft, eller bara för att den process som upprätthåller barriären innebär att personen berövas något värdefullt. En måste studera kraften eller barriären och svara på vissa frågor. Vem skapar och upprätthåller den? Vems intressen gynnas av att den finns?

Är det en del av en struktur som begränsar, förminskar eller handlingsförlamar en viss grupp? Är personen en medlem av denna grupp? Olika krafter, hinder eller begränsningar som en person kan stöta på eller leva med kan vara en del av en förtrycksstruktur eller inte, och om de är det, så kan den personen vara antingen på förtryckarnas eller de förtrycktas sida i strukturen. Det går inte att avgöra vilket endast utifrån hur högljutt eller hur lite personen klagat.

4. OLIKA FÖLJDER

Många av de begränsningar och hinder som vi lever med är mer eller mindre internaliserade⁵ och självkontrollerande, och är en del av vår anpassning till krav och förväntningar som andras behov och

smak och tvång ställer på oss. Jag tänker här på sådana saker som kvinnors hämmade kroppshållning och försiktiga sätt att gå och mäns behärskning av känslouttryck (förutom ilska). Vem vinner vad på denna disciplinering, och

Olika krafter, hinder eller begränsningar som en person kan stöta på eller leva med kan vara en del av en förtrycksstruktur eller inte, och om de är det, så kan den personen vara antingen på förtryckarnas eller de förtrycktas sida i strukturen. Det går inte avgöra vilket endast utifrån hur högljutt eller hur lite personen klagat.

Precis som med mäns emotionella återhållsamhet är det män som kräver kvinnors fysiska återhållsamhet. Men till skillnad från mäns emotionella återhållsamhet, belönas inte kvinnors fysiska återhållsamhet.

vem dikterar vilka straffen blir när den inte efterföljs? Vad är fördelarna med denna självdisciplin?

Får män gråta? Ja, i kvinnors sällskap. Om en man inte får gråta, är det i sällskap med andra män. Det är män, inte kvinnor, som kräver denna återhållsamhet, och män inte bara kräver det, de belönar det också. Den man som upprätthåller ett kallt eller tufft eller avslappnat beteende (som alla antyder osårbarhet) framhäver sig själv som en medlem av den manliga gemenskapen och uppskattas av andra män. På det sättet medverkar upprätthållandet av det beteendet till mannens självförtroende. Det känns bra, och ger honom en bra självkänsla. Denna begränsning passar alltså in i mäns livsstruktur som ett av

de socialt accepterade beteenden som, om de lyckas med det, bidrar både till att de accepteras och respekteras av andra som de ser som viktiga och till att deras egen självkänsla stärks. Det gynnar dem att tillämpa denna disciplin.

Tänk som jämförelse på kvinnors hämmade fysiska kroppshållning och försvagade gångstil. Den här begränsningen kan en koppla bort tillsammans med andra kvinnor, den är i allmänhet som mest ansträngd i mäns sällskap.⁶ Precis som med mäns emotionella återhållsamhet är det män som kräver kvinnors fysiska återhållsamhet. Men till skillnad från mäns emotionella återhållsamhet, belönas inte kvinnors fysiska återhållsamhet. Vad får vi för det? Respekt och aktning och acceptans? Nej. De driver med oss och förlöjligar våra pyttesmå steg. Vi ser fåniga ut, inkompetenta, svaga, och allmänt föraktliga. Denna begränsning leder till brist på respekt från andra och gör att vi får sämre självkänsla. Den gynnar oss inte. Den passar in i ett nätverk av beteenden som konstant signalerar både att vi är

5. *Internalisera = att införliva något så starkt att det blir en del av ens eget tänkande.*

6. *Se Let's Take Back Our Space: Female and Male Body Language as a Result of Patriarchal Structures* av Marianne Wex (Frauenlitteratureverlag Hermine Fees, Västtyskland, 1979), särskilt sidan 173. Denna enastående bok presenterar bokstavligen tusentals osminkade fotografier av kvinnor och män i offentligheten, sittandes, ståendes och liggandes. Den illustrerar klarsynt de systematiska skillnaderna i kvinnors och mäns hållningar och gester.

medlemmar av en mindre värd samhällsklass och att vi är ovilliga eller oförmögna att försvara vår kroppsliga eller moraliska integritet. Det är förnedrande och en del av ett mönster av förnedring.

Godtagbart beteende innefattar för båda grupperna, män och kvinnor, en obligatorisk återhåll-

samhet som i sig verkar fänig och kanske skadlig. Men den sociala effekten skiljer sig drastiskt. Kvinnans återhållsamhet är en del av en struktur som förtrycker kvinnor, mannens återhållsamhet är även den en del av en struktur som förtrycker kvinnor.

5. KVINNOFÖRTRYCK

Det är ens medlemskap i en grupp eller kategori som avgör om en är utsatt för förtryck. Mycket av ens lidande eller frustration drabbar en helt eller delvis för att en är medlem av den kategorin. I detta fall är det kategorin *kvinna*. Att vara kvinna är en viktig faktor i att jag inte har ett bättre jobb än jag har, att vara kvinna utser mig som ett troligt offer för sexuella trakasserier eller övergrepp, att jag är kvinna förminskar och omvandlar min ilska till ett tecken på galenskap.

Om en kvinna inte har någon,

eller bara lite, ekonomisk eller politisk makt, eller bara uppnår lite grann av det hon vill uppnå, är en starkt bidragande orsak just det faktum att hon är kvinna. För alla kvinnor, oavsett etnicitet eller klass, är det faktum att hon är kvinna starkt knutet till de stora eller små nackdelar och avbräck hon är utsatt för.

Inget av detta är fallet när det gäller att en person är man. Det faktum att han är en man är inte vad som står i vägen mellan honom och ett bättre jobb. Oavsett vilka trakasserier eller övergrepp han utsätts för är det inte

Kvinnans återhållsamhet är en del av en struktur som förtrycker kvinnor, mannens återhållsamhet är även den en del av en struktur som förtrycker kvinnor.

För alla kvinnor, oavsett etnicitet eller klass, är det faktum att hon är kvinna starkt knutet till de stora eller små nackdelar och avbräck hon är utsatt för.

Inget av detta är fallet när det gäller att en person är man. Kvinnor är förtryckta i egenskap av att vara kvinnor. Men män förtrycks inte som män.

det faktum att han är man som utser honom till att bli offer. Att vara man gör inte hans ilska tandlös – tvärtom. Om en man inte har någon, eller bara lite, ekonomisk eller politisk makt, eller bara uppnår lite grann av det han vill uppnå, är det att han är man inte en del av förklaringen. Att vara man är en *fördel*, även om hans etnicitet eller klass eller ålder eller funktionsnedsättning verkar emot honom.

Kvinnor är förtryckta i egenskap av att vara kvinnor. Medlemmar

av vissa rasifierade och/eller ekonomiska grupper och klasser, både män och kvinnor, förtrycks *som* medlemmar av de grupperna och /eller klasserna. Men män förtrycks inte *som* män.

... och är det inte märkligt att någon av oss skulle behöva vara förvirrad eller förbryllad över en så enkel sak?

Marilyn Frye

Illustration: jackyfleming.co.uk

KVINNOFRONTEN

...feministisk, aktivistisk, envis och irriterande...

KVINNOFRONTEN är en partipolitiskt oberoende aktivistisk kvinnoorganisation, som bildades 1977.

Vi arbetar mot allt förtryck av tjejer och kvinnor utifrån vår plattform med konkreta krav i olika frågor.

Kvinnofronten har både lokala grupper, som bygger på var medlemmarna bor, och arbetsgrupper, som samarbetar över hela landet omkring särskilda ämnen.

På somrarna ordnar vi sommarläger där medlemmar och intresserade från hela landet deltar. Det blir ett peppande sätt att mötas, utbyta erfarenheter och inspirera varandra, där vi varvar föreläsningar, diskussioner och andra aktiviteter. Vi har också ett väldigt populärt

nyhetsbrev för medlemmar: *Ordet är ditt, syster!*

Kvinnofronten vill vara en platt organisation, där alla medlemmar kan påverka. Därför har vi ingen styrelse, utan har delat upp allt organisatoriskt arbete på olika centrala grupper.

Vi arbetar utåtriktat med aktivism och folkupplysning, men också med parlamentariskt arbete, som remissvar till statliga utredningar i ämnen som rör tjejer och kvinnor.

Grunden för Kvinnofronten är det kollektiva arbetet, där vi kan peppa varandra, utveckla vår gemensamma analys och arbeta tillsammans med konkreta feministiska krav i viktiga frågor.

*Systerskap ger styrka
- kom med i Kvinnofronten!*

1983

FÖRTRYCK

Det sjunde häftet i Kvinnofrontens serie av *Historiska feministiska texter i nytgåva* är den amerikanska filosofen och feministen **Marilyn Frye**s text om vad begreppet förtryck egentligen innebär. Hennes nio essäer i boken *The Politics of Reality* räknas som klassiker i feministisk filosofi, och kanske allra mest klassisk är just denna essä, som hon givit titeln *Oppression – Förtryck*.

Frye skriver rakt, genomtänkt och kritiskt om vad feministisk analys innebär och betyder i vårt patriarkala samhälle. Det gör hennes texter så bra att ha som grund för feministiska diskussioner, och det gör henne så peppande att läsa.

Därför är vi glada att ha fått möjlighet att ge ut denna feministiska klassiker i nytgåva.

EN BROSCHYR FRÅN KVINNOFRONTEN

ISBN 978-91-985203-5-4